ՓՈՒՂԱԿ

ԹԻՒ 1132 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1876 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1

ԱԶԳԱՅԻՆ

Սահմանադրութեան հաստատութեանէն հետէ, որով երեսփոխանական ժողովալ ունեցաւ աղդը, և իւրաքանչիւր երեսփոխանի արտասանած խօսքերն բառ առ բառ արձանագրել ու առենադրութիւն ունենալ որոշուեցաւ, – սաղադրութեան պէտքը կարի յոյժ զգալի ըլլալով՝ ոմանք չանացին այս պէտքը լեցուներ, բայց չկրցան. և դժուարութիւնք մինչև ցարդ կմնան:

Արդ՝ ուրախութեամբ լսեցինք, թէ Տփխիսի բարեխնամ առաջնորդ և Ս. Էջմիածնի ձեմարանին վերատեսուչ Գեր. Տ. Գաբրիէլ Ս. Աբգեպիսկոպոս Այվազովսքի՝ անվհատ աշխատասիրութեամբ յաջողեր է հայկական սաղադրութիւն մը հեղինակել, և թէ՝ մօտերս պիտի հրատարակէ և անձամբ պիտի ուսուցանէ բազմաց:

Նորին սրբազնութիւնը կշնորհաւորեմք՝ այս կարևոր յաջողութեանն համար: Ընդհանուր աղգին գոհունակութեան արժանի պիտանի գործ մը գործած կըլլայ, և այսպէս նո՛ր փայլ մ՚ալ կուտայ իւր փառաւոր անուան ու համբաւոյն:

Այսպէս ո՛չ միայն աղգային երեսփոխանական ժողովոյ, այլ և ուրիչ ժողովոյ ու խորհրդոց ճիշդ ու ճիշդ ատենադրութիւններն ալ կունենայ աղգը, և երեսփոխան կամ ժողովական մը իւր արտասանած խօսքն տեսնելով ատենադրութեան մէջ իբրև ի ջինջ հայելւոյ՝ փոյթ կտանի անօգուտն, աւելորդն ու ձնասակարը չխառնել իւր խօսքերուն մէջ, և վերջապէս օգտակարն ու ճնասակարն անայլայլ առաջի աչաց ունենալով աղգը՝ քստ այնմ կգատէ ու կվարուի:

Սաղադրութեան օգուտներն բազում են և բազմադիմի: Հետևաբար ժամէ ի ժամ կսպասեմք տեսնել Նորին գերապատուութեան այդ դեղեցիկ գիւտն, և հրատարակել ի լուր և ի ծանօթութիւն Աղգին:

—

Երբ մայրաքաղաքիս աղգային վարժարանաց մեծագոյն մասին տխուր, տարտամ, ապարդիւն ու անբարեկարգ վիճակը կնկատեմք. երբ դաստիարակութեան անհրաժեշտ պիտոյից ու կարեւորութեան վրայ, բարձրագոչ քարոզներ ու բացագանչութիւններ միայն կլսեմք, և ո՛չ գործ և ո՛չ արդիւնք երբէք, – արդարև չեմք կրնար չհառաչել և չցաւիլ ի խորոց սրտէ: Մայրաքաղաքիս մէջ կառուցեալ Շահնազար-Նուպար միակ վարժարան մը՝ որ երբեմն փոքր ինչ կմեղմէր մեր ցաւն ու վիշտը, ա՛յն ևս չկայ այժմ, և կարծեմք՝ ո՛չ ևս պիտի բացուին նորա փակեալ դրունքն: Այս մասին, եթէ երբէք մխիթարութեան առիթ ունիմք, վանական քանի մը գիշերօթիկ վարժարանք են, – Ս. Էջմիածնի, Ս. Երուսաղիմայ և Աբմաշի, որոց յառաջադիմութեան ու բարեկարգութեան համբաւը մխիթար և բերկրութիւն կուտայ մեզ. ամեն անգամ երբ այդ կողմերէն մեզի ծանօթ նորեկ ուղևոր մը կտեսնեմք, կխուժամք՝ այդ վարժարանաց վրայ տեղեկութիւն լսել, և ընդհանրապէս գոհացուցիչ կգտնեմք: Այս երեք հաստատութեանց մէջ բարձր ի գլուխ կհանդիսանայ՝ Ս. Էջմիածնի մէջ մեր վեհափառ Հայրապետին կառուցած հոյակապ ճեմարանը՝ յորում այժմ 100 ի չափ ուսանող կգտնուին՝ աշխարհի այլևայլ կողմերէն թափած. և կըսեմք, թէ այս թիւը մինչև 300 ի վերածելու և ճեմարանն աւելի ընդարձակելու մեծ փոյթ կայ: Նոյն ինքն վեհափառ Հայրապետը քաջալերութուն կհսկէ իւր այս ամենասիրելի դաստակերտին վրայ, և այսպէսով ալ չչատանալով՝ վերատեսչութիւնը յանձնած է Այվազովսքի գերապատիւ Տ. Գաբրիէլ Ս. Աբգեպիսկոպոսի պէս բազմագէտ և հաղուագիւտ եկեղեցականի մը: Եւրոպայի հըրաչակաւոր համալսարաններուն մէջ ուսեալ արժանաւոր անձինք կգտնեմք այժմ ճեմարանին ուսանողաց, քնտիր ու դիւրին մեթոտներով:

Կիւրակէ օրը, Ս. Էջմիածնէն վերադարձող Մխիթարեան գերապատիւ Տ. Խորէն Նորապսակ եպիսկոպոսին չնորհաւորութեան երթալով՝ մեր այս պարտքը կատարելէն անմիջապէս յետոյ, փութացինք ճեմարանին վիճակն հարցասիրել: Գովութեամբ պատմեց մեզ Նորին գերապատուութիւնը, թէ՝ ի՛նչպէս բարեկարգ ու արդիւնաւոր ընթացիք մէջ կը գտնուի, թէ՝ ո՛րչափ փառք ու պատիւ է մեր ազգին համար այդ չքնաղ հաստատութիւնը, և թէ՝ ո՛րչափ աշխատած է վեհափառ Հայրապետը և կաշխատի ցարդ: Լսելով այս վկայութիւնը՝ Տ. Խորէն սրբազանի բերնէն, որ մեզի համար կարի յոյժ հաւատարմագոյն է, դարձանք լի՛ ուրախութեամբ, և որոշեցինք այսօր մեր աղնիւ ընթերցողաց ալ հաղորդել, հաւատի ըլլալով թէ ուրախակից կըլլան մեզ, և չնորհակալ՝ Ս. Հայրապետին այս մեծագործութեան համար, որով դարուց ի դարս անմահ ու անմոռաց պիտի մնայ Նորին վեհափառութեան անունն ու յիշատակը:

—

Մեք կկարծէինք, թէ Իզմիրի աղգայնոց մէջ այս օրերս յուղուած խնդիրը՝ տեղւոյն երկսեռ վարժարանէն գրաբառ լեզուին ուսման վերցուելու որոշումն է միայն, զոր ըրեր է տեղւոյն Ազգային խորհուրդն, և զոր մեք հանդերձ դիտողութեամբք կեդրոնական վարչութեան Ուսումնական մեծարգոյ խորհրդոյն ուշադրութեան մատուցած ըլլալով՝ անմիջապէս պէտք եղած տնօրինութիւնն եղաւ:

Իզմիրի մէջ «կարապետ Ստեփանեան» ստորագրութեամբ հրատարակեալ և «առ Ուսումնական խորհուրդ Զմիւռնիոյ» ուղղեալ յայտարարութեան մը մէկ օրինակը՝ որ յատկապէս առ մեզ ղրկուած էր, տեսանք երկկ, և զարմանօք ու ցաւով իմացանք, որ այդ քաղաքին Ուսումնական խորհուրդը միանդամայն «անհրաժեշտ կերպիւ որոշեր է՝ կարօտ «մանկտւոյն թուղթ, գրիչ, գիրք չէ «տալ, և իրենց ընտանիքին յարմար ը«ղէ մը կոպէլ»: Այս որոշումը յատուկ յայտարարութեամբ մ՚ալ ծանուցուեր է ժողովրդեան: Անհաւասիկ այս որոշման դէմ է, որ մեր տեսած յայտարարութիւնը ամենայն զօրութեամբ բողոք կը բառնայ: Եւ արդարև կատարեալ իրաւունք ունի. որովհետև Ուսումնական խորհրդոյն որոշումն խիստ անիրաւ է, աղքատիկ ու կարօտ մանկտին դաստիարակութենէ զրկել է, մինչդեռ ամեն տեղ Ուսումնական խորհրդոց գլխաւոր ու անհրաժեշտ պարտաւորութիւնն է՝ մանաւորապէս այդ կարգի մանկտւոյն դաստիարակութեան դիւրութեան համար ամեն հոգ ու խնամ տանիլ, և կարևոր պիտոյքն հայթայթել, և մինչև իսկ՝ եթէ հնար է, նոցա ծնողաց դիւրութիւն ընծայել, որպէս զի իրենց զաւակաց օգնութիւնը ընդունելու համար տարաժամ չխլեն զանոնք վարժարանին գրկէն: Ի՛նչ ըսել է, «կարօտ մանկտւոյն ձրի տալ թուղթ, գիրք, գրիչ», և դառնալ թոշակ պահանջել՝ «իրենց որդւոց այդ պէտքն իսկ հոգալու անկարող ծնողքներէն»: Ինչո՞ւ այսպէս անհեթեթ հակասութեան մէջ կգտնուի Իզմիրի Ուսումնական խորհուրդը, և իրաւացի դանգատանաց ու բողոքներու տեղի կուտայ:

Իզմիրի Ուսումնական խորհուրդը ա՛յսչափ կարևորութիւն կընծայէ աղքատիկ մանկտւոյն դաստիարակութեան. կուզէ որ ուսումն ու դաստիարակութիւնը միայն ձեռնհաս ծնողաց որդւոց յատկանայ. աղքատիկ մանկտին զուրկ ու անմասն մնալով, նորա ապագան իսկ թշուառութեամբ դառնանայ: Մեք իսկ ծանրապէս բողոք կբառնամք՝ Ուսումնական խորհրդոյ այդ որոշման դէմ, ինչպէս բարձինք դրաբառի ուսման բարձման համար:

Բայց միայն Իզմիրի մէջ չէ, որ այս խնդիրը կյուզուի: Կա՛յ բաւական ժամանակ մը, որ մայրաքաղաքիս այլ և այլ թաղերուն մէջ ալ այս խնդիրը հասարա-

կաց դիտողութեան և մինչև իսկ զայրութի պատճառ եղած է։ Օրական ոգեպահիկն հաղիւ հայթայթելու կարող ծնողներէ չաբաթական կպահանջուի, և երբ չվճարեն՝ նոցա որդիքն կա՛մ օրերով կզրկուին ուսմանէ, և կա՛մ վարժարանէն կարտաքսուին։ Գնա՛ երբեմն մանաւանդ երկուշաբթի օրերը վարժարանաց դրները, և ահա՛ պիտի տեսնես, որ բոկոտն, գլխիբաց, պատառուն գբեղբեակներով, ողորմելի աղայք դրները դողդողալով կթափառին աչք յարտասուս, իրենց ծնողքէն պահանջուած մէկ երկու ղրուշը բերած չբլլալնուն համար, և հաղար նախատինք՝ կտեղան այդ խեղճ մանկտւոյն վրայ. և ահա կտեսնես, որ անդին Թշուառ հայր կամ մայր մը՝ իր անհրաժեշտ աշխատութեան դործը բարձի թողի ըրած՝ աղերս կմատուցանէ ընդունիլ իր որդին վարժարան, և չկրնար իր վիճակին դառնութեան ամենատխուր նկարագրերը կակղացուննլ՝ դաստիարակութեան պաշտպա՛ն ու պահապան հանդիսանալու կոչում ունեցող այդ զարմանալի անձանց ապառաժ սիրտերը,

Երբեմն, որ խաւարեալ ժամանակ կը կոչուէր, արդարև չա՛տ աւելի խնամ կը տարուէր աղքատիկ տղոց դաստիարակութեան համար. Ցնանկաց անուանեալ մնտուկ մը կար, որ կարօտ վարժարանաց համար ամէն ամիս նպաստ կհատցուներ։ Այժմ, Լուսաւորեալ անուանեալ ներկայ ժամանակիս մէջ, ո՛չ միայն ա՛յս չբլլար, այլ ընդհակառակն՝ աղքատին ու կարօտին որդին կհարստահարուի, կզրկուի ուսմունքէ և դաստիարակութենէ, և օրերով թափառական կը չրջի՝ իր ծնողաց չգաւորութեան պատճառաւ չկրնալով վճարել իրմէ անիրաւաբար պահանջուած մէկ քանի ղրուշն։ Այս զրկանքը կբլլայ այժմ, ամենէն կարող թաղերու մէջ ալ. այս զրկանքը կբլլայ ահա՛ Իզմիրի պէս քաղաքի մը մէջ ալ, որոյ վարժարանաց նիւթական մատակարարութեան համար հարուստ կքատակներ եղած են, և եթէ՝ լաւ մատակարարութիւն բլլայ, անդո՛րը կբաւէ և կամուտն, և աղքատին օձիքէն բռնելու երբէք հարկ չմնար։

Անկարելի է, մեր ազգին համար յառաջադիմութիւն ակնկալել, քանի որ դաստիարակութեան պէս էական խընդիր մը այսպէս բարձի թողի կբլլայ, քանի որ ոմանց հաճոյից խաղալիկ եղած է, և քանի որ փոխանակ դիւրութիւններ ընծայելու՝ օրէ յօր նորանոր դժուարութիւններ կհնարուին ի ղո՛ւր դաստիարակութիւն պօռալով կոկորդնին կը պատռեն շատերը. աղաղակո՛ւ յառաջադիմութիւն չբլլար, գո՛րծ պէտք է, աշխատութի՛ւն պէտք է, և օրինաւոր ու արդիւնաւոր միջոցներ պէտք են։ Ժամանակաւ աղքատիկ մանկտւոյն դաստիարակութիւնը ո՛չ թէ բոլորովին ձրի էր, այլ նաև անոնց մէջէն յառաջադէմ դպրանոցին հանդերձ ու պարգև և քաջալերական ամեն միջոց կընծայուէր։ Իսկ այժմ... ո՛րչափ իրարու հակառակ ընթացք։

ԹԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաղբդաթի լրագիրն գրած է, թէ դեսպանաժողովոյ դումարումն պիտի յետաձգուի. սակայն վագբթի կըսէ, թէ իւր ընդունած ստոյգ տեղեկութեանց նայելով՝ առ այժմ այս յետաձգման լուրը անհիմն է։ Պասիրեթի ալ կծանուցանէ, թէ դեսպանաժողովոյ դումարումն 20 օրի չափ ետ մնացեր է։

Զինադադարի ժամանակին համար ալ կըսուի, թէ մինչև երեք ամիս և պիտի երկարի։

— Մեծ եպարքոսն և այլ նախարարք, այսօր ի ներկայութեան օգոստափառ Սուլթանին, վերջին խորհրդակցութիւն մը կընեն՝ նոր հաստատուելիք ազգային ժողովոյ կանոնադրութեան վրայ։

— Ըստ վագբթի՝ դիտնական դերմանացի մը, և ըստ Պասիրեթի՝ եւրոպիոյ նշանաւոր լրագրապետաց մէկը մահմետական կրօնքը ընդուներ, և այս առթիւ Շեյխ-իւլ-Իսլամ էֆէնտիի կողմանէ ընդարձակ պատասխան մը դրուեր է նորա գրած նամակին։

— Արդէն ծանուցած եմք, թէ «տուրք նպաստի» անունով 2½ միլիոն լիրա պիտի հաւաքուի ժողովրդէն, որոյ համար 10 և 20 դրչնոց տոմսակներ կտպուին։ Արդ՝ կլսեմք, թէ 1, 10, 20, 50, 100, 500, 1000, և 2000 լիրանոց տոմսեր ալ պիտի տպուին, և ձեռնհաս անձանց պիտի տրուին իրենց բաւականութեան աստիճանին համեմատ։

— Կարնոյ կուսակալութեան վիճակէն՝ արմտիք դուրս հանել արդիլեր է կայսերական կառավարութիւնը, ըստ առաջարկութեան տեղական կառավարութեան։ Բայց յառաջադոյն եղած պայմանադրութեանց համար բացառութիւն պիտի ըլլայ, և այսպիսի պայմանադրութիւն ունեցող վաճառականք կանխաւ պիտի հաղորդեն տեղական կառավարութեան և արձանագրել տան։ Այս որոշումն ի պաշտօնէ հաղորդուած է դեսպանատանց։

— Սըվազի կուսակալն իզզէթ փաշա՝ իւր ծննդեան քաղաքն եղող երզնկայի մէջ, Նուրը-Օսմանիյէի մզկիթին նման մզկիթ մը իր անձնականէն կառուցանել կուտայ։ Շինութիւնը մօտերս կլրանայ, և 30 հազար լիրա ծախք կբլլայ։ Երկմեր օրաթերթումն ծանուցած էինք այս կուսակալին համար, թէ 10 հազար լիրա կնուիրէ ի նպաստ զինուորական արատքոյ կարգի ծախուց։

— Կէլիպօլիի կողմերը արջառոց հիւանդութիւն երևան եկեր, և ճարակեր է։

Սև ծովու ռուսական նաւատորմիղին հրամանատարը, Նիքօլայեֆի մէջ իւր ժրամադրութեան ներքև գտնուող հրամանատարաց և զօրաց ուղղեր է հետեւեալ խօսքը։ «— Պիտի պատերազմիք հաւատոյ թշնամեաց, և մեր եղբարց հարստահարչաց դէմ. ցոյց տո՛ք, թէ այս նուիրական դատին համար կպատերազմիք. քաջութեամբ յիշեցէ՛ք՝ Սև ծովու նաւային հրամանատարաց ու զօրաց Սեվաստօփոլի մէջ ընդունած վառքն ու պատիւը»։

Քիւֆի ռուսական բանակին հրամանատարն ալ հետեւեալ խօսքն ուղղեր է առ զօրականն։ «— Հրամանաւ կայսեր մեր բանակը պիտի ըլլայ՝ Թուրքիոյ սահմանին վրայ առաջին յարձակումն ընողը։ Ասեսիկ կայսեր առ մեր բանակն ունեցած համակրութեան ապացոյցն է, առաջին յարձակման գործոյն մեզի յանձնուիլը։ Ըստ ամենայնի վստահ եմ, թէ տէրութեան ապահովութեան և մեր պարտուց անթերի կատարման համար, ամեն.ըդ մէկտեղ պիտի աշխատիք։»

— Թայմըզ կըսէ, թէ լորտ Սալիզպըրիի եւրոպական մայրաքաղաքները չըրջագայելուն և վեհապետաց ու գլխաւոր նախարարաց հետ տեսակցելուն պատճառն՝ նոցա դիտաւորութեան խեղամուտ ըլլալ չէր։ Եւրոպիոյ կառավարութեանց ընթացքը անծանօթ չէ Անդղիոյ։ Ի սկզբանէ անտի դիտէ Անդղիա, թէ Գերմանիոյ կառավարութիւնը՝ կատարեալ չեզոքութիւն պահելով և ո՛ր և է պատրաստութեանց չձեռնարկելով՝ խոչընդոտ դաւառաց համար եղած առաջարկութեանց ընդունելութեան ու գործադրութեան պիտի աշխատի. թէև պատճառը չեմք կրնար հասկնալ, բայց այսպէս բլլալուն համոզուած եմք։ Գաղղիա՝ թէպէտ կփափաքի խաղաղութեան, բայց ո՛ր և է կողմի չպիտի յարի։ Աւստրօ-Հունգարիոյ գալով՝ ժողովուրդը չկրնար անտարբերութեամբ լսել օսմանեան դաւառները զօրք մուծանելու խնդիրը։ Դեսպանաժողովոյն մէջ ներկայացուցիչք պիտի պատշաճ դատին չափաւոր միջամտութիւն մը, բայց ուրիշ կողմէ տեսնուելիք խստութեան դէմ չպիտի դրուին։ Ջկարծուիր, թէ Իտալիա ալ ասկէց տարբեր քաղաքականութիւն մ՛ունենայ։ Իտալական նախարարութիւնը վստահ ըրեր է ղՀորտ Սալիզպըրի, թէ կատարեալ չեզոքութիւն պիտի պահէ, և թէ՝ խաղաղութեան անվրդով մնալուն համար պիտի աշխատի։

— Պասիրեթէն կիմանամք, թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնը Չերքէզիստանէն ու Լեհաստանէն առած զօրքերը փոփոխակի մէկ մէկու տեղ կղրկէ, և թէ՝ չերքէսք այս տեղափոխութեան համար սաստիկ վշտացած, և կառավարութեան կողմանէ ո՛ր և է պիղծ եղած չբլլալով՝ այս անգամ վաշտ մը ռուս զինուորաց վրայ յարձակեր, զամենքն ալ սրէ անցուցեր, և այժմ համայն չերքէսք կսպառազինեն եղեր՝ ռուս զօրաց դէմ դնելու համար։

— Գերմանացի վաճառականք՝ բազում արմտիք կգնեն այս օրերս Րումանիայէն։

— Չերնայէֆ՝ վիէննա դացեր է։ Հետը կգտնուին շատ մը սերվիացի հրամանատարք ալ։

Հետևեալ տողերը՝ մեր ընթերցողաց, մասնաւորապէս գաւառացւոց ուշադրութեան կներկայացնեմք, որոնք «բըժիշկ եմ» ըսող ամեն մարդոց անխտիր կարևորութիւն կընծայեն, և իրենց անդին կեանքը նոցա տգիտութեան ձոհ կուտան բազմիցս։

Իզմիր, 25 Նոյեմբեր 1876

Ցարդոյ խմբագիր ԱՐՇԱԼՈՒՄՈՑ

«Քաղաքիս Հալիլիէ ձատտէսի կոչուած պողոտային մէջ՝ 19 թիւ կրող փոք-

րիկ խանութ մի կայ, ուր ձեռնպ Անկեղ. լաքի անուն անձ մը՝ դեղագործու. թեամբ, միանգամայն բժշկութեամբ կզբաղի։ Ինչպես որ տերութեան օրէնքը կը տրամադրէ և մարդկային առողջական իրաւունքը կը պահանջէ, չգիտցուիր թէ ի՛նչ վաւերական վկայագիր մ՚ունի ձեռքը այս ինքնակոչ բժիշկը։ Ուստի ընթերցողին ուշադրութիւնը՝ միանգամայն զարմանքը, և ամբողջ հասարակութեան զգուշութիւնն հրաւիրելու համար հետեւեալ դէպքն յառաջ կը բերեմք։

Ա. Քանի մը օր առաջ այս դեղագործը Հայ երիտասարդի մը մկ քանի դեղահատ կուտայ, ըսելս առնելէն ետեւ, թշուառ տղան կը մեռնի։

Բ. Դեռ ամսոյս 21ին Հայ կնոջ մը ռուսովային խթիյ (սանճը)՝ դարմանի համար երեք խոշոր դեղահատ կուտայ, ըսելս առնելէն անմիջապէս ետեւ՝ թշուառ կինը կսկսի յանչալիս յուզիլ և՝ ի դեմին տապալիլ՝ չկրնալով հանդուրժել ստամոքսի յուզման, և կը փսխէ կարի շատ։ Եւ մինչ յուսահատ վայրկեաններըը կմտածեն, հագիւ թէ լմհնի ջրով դեղը կըթափուի և թոյնն իր ազդեցութիւնը կը կորուսէ։

Գ. Քանի մը օր առաջ պատանի մը կը բերուի ոտքին ցաւը դարմանելու, ուղղմելի պատանին միևնոյն օրը կը մեռնի դեղահատից միջոցաւ։

Դ. Անցեալ օր երկու յոյն մարդիկ կուգան խանութը այս մարդը փնտռելու, և մինչ կը տեսնեն որ ինքը հոն չէ և խանութին ալ դոց, կըսկսին խանութին ապակիները խորտակել դուրսէն թէ «այս գաղանը մեր եղբայրը մեռցուց»։

Դեռ շատ այսպիսի ցաւալի դէպքեր՝ ըսելս չեմք յիշեր և որք մարմնաք կազդեն սրտի։ Ուստի այս տխուր դիպաց և ապագային մէջ դիպելիքէն զգուշանալու համար, հասարակութեան ուշադրութիւնը և տեղական բարեգութ կառավարութեան մարդասիրական ջանքը կը հայցեմք խոնարհաբար այս խընդրոյն վրայ։

(Ստորագրեալք) Ա. Կ. Սվաճեան.

«Ցակոբ գործակատար ազգային վարչութեան և շրջակայ բնակիչք»։

Աւետիս

ՄՏԱՑ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՕԳՈՒՏԸ

Լեռան անտառը և քաղաքին պարտէզը ծաղիկ ու պտուղ կուտան. վայրի դաշտին ծաղիկը՝ մանր, հոտը՝ տկար, պտուղն՝ անհամ, և արժէքն ալ՝ ծառայութեանը համեմատ դոյզն է. մինչդեռ պարտիզի ծաղկանց հոտը՝ անուշահոտ, պտուղն՝ քմայ ախորժելի, օգուտը՝ շատ, և արժէքը՝ աւելի է։ Չէ՞ որ երկիրը իւր տեսակին նման պտուղ տալու հրամանը ընդհանուր է։ Արեգակը, հովը, ջուրը, ևայլն, կջերմացունեն և կոռոգեն երկրին երեսը։ Ուրեմն դաշտի և պարտիզի բերքերուն մէջ եղած տարբերութեան պատճառը ի՛նչ է.—մէկը՝ անդործ, խոպան մնացած, միւսը՝ փորուած, հերկուած ըլլալը. մէկ խօսքով՝ մշակեալ ու անմշակ ըլլալն է։ Նիւթական աշխարհով կբացատրուի բարոյական աշխարհը. երկիրը այս մասին կնմանի մըքին։ Ամերիկայի անտառներուն մէջ թափառող վետրաղարդ ժայրենիին՝ աշխարհս զմայլեցունող Հումպոլդին կամ քաղաքագէտ Պիզմարդին տարբերութիւնն ո՛րիկ է. չէ՞ որ երկուքն ալ Աբրչին պատկերին նման «ահաւոր և սքանչելի չինուած» էակներ են. երկուքն ալ ինչպէս Փիղիդապէս նոյնպէս մըտաւորապէս նման կարողութիւններ պարգեւած է. դեռ մէկը անարժէք ու չնչին փետուրին վրայ ուրախութենէն կպարէ, մինդեռ միւսը աշխարհները կշտամբէ, աղդեր կթաքթաքացունէ. մէկը՝ սոսկ բնութեան անհրաժեշտ կարօտութիւնները կրնայ լեցնել գժուարաւ. ո՛չ իրեն, ո՛չ իրիններուն, և ս առաւել ապագայ սերնդոց հանդստութեանն ու ապահովութեանը միջոցներ կրնայ հայթայթել. արդարև հետը թափառող չորքոտանիէն քիչ առաւել կվայելէ զաշխարհ. միսը՝ կեանքն հաճելի և հեշտ ընելու ամեն միջոց կհնարէ. իւր և իւր սերնդին բարօրութեանը և դիւրութեանը ծառայելու հաղար դիւտեր կգտնէ. պատճառը՝ պարզապէս սա՛ է. մէկուն միտքը՝ դատարկ, իսկ միւսինը՝ անդի ըլլալն է։

Արդ՝ ի՛նչ է մտաց մշակութիւնը և ի՛նչպէս կըլլայ։ Երկրին մշակութիւնը՝ փորելն ու հերկելն է. օտար նիւթեր յաճախ խառնելով՝ երկիրը կպարարտի և կզօրանայ։ Մտքին մշակութիւնը՝ դիտելն ու խորհիլն է. հանճարեղ մարդոց հետ խօսակցիլ, կենսագրութիւն, ճամբորդութիւն, անցեալ սերնդոց փորձառութեան պատմութիւնը միշտ կարդալով, դէպքերով ու իրողութեամբ մտքին յաճախ մնուդ հասցունելով՝ անոր կարողութիւնները կսրին և կզարգանան։ Երկրին մշակութիւնը՝ նիւթական է. մտքինը՝ բարոյական. և ինչպէս երկիրը եթէ անգործ ու անմշակ թողունք՝ բազում բարիքներէ կզրկըուինք, նոյնպէս միտքը չենք կրնար անմշակ թողուլ առանց տուժելու։ Ամեն բան փոխարինութեան օրէնքի ներքև է։ Երկիրը չստեղծուեցաւ՝ անհամար բուսեղէններով, կենդանիներովը ու մետաղներովը, աննպատակ ու անօգուտ. մարդուն յանձնուեցաւ «որ գործէ և բանեցունէ զայն». և պիտի փոխարինուի մարմնոյն պիտոյքը առատապէս լեցունելով, տիրելով անոր. պայմանով յանձնուած է։ Երկիրը մշակուելով կզօրանայ. և մշակելու կարողութիւն տրուած է մարդուն. սքանչելի կարգադրութիւն կտիրէ ամեն բանի մէջ։ Միտքն ալ երկրի նման բարւոքման ընդունակ է. մարդ յիշողութեան կարողութիւն չկրնար ստեղծել, բայց կրնայ զօրացունել. միտքը զարմանալիքներ գործելու կարողութիւն ունի. բայց լաւ վիճակին մէջ մարդուն յանձնուած է. մարդը գործելու է, անոր կարողութիւնները զարգացնելու է. ուստի ա՛ն որ հաւատարիմ է՝ ինք երջանիկ է և այլոց երջանկութեանը պատճառ է. նա կրնայ բնութեան գաղտնիքները դուրս բերել թռուցիկով օգեբը քննել. հեռու երկիրները մխիթարանց մօտեցունել, մօտալուտ փոթորիկ իմացունելով՝ ընկեր արարածները տարաժամ ծովային դերեզմանէ ազատել, վշտակիր մարդկութեան ցաւերը թեթեւցունել. ի հակիրճ բան՝ մարդկային սեռին չինութեան և երջանկութեանը ծառայել։ Ուրիշ խօսքով՝ մտաւորական կարողութիւնները տալանդ մ՚են մարդուն յանձնուած, բանեբցընելու և չահեցնելու համար. և ան որ իւր տալանդը բանեցունելով հարիւրապատիկ կշահեցնէ, աշխարհ իւր ոճովը այսինքն կենսագրութեամբ, պատկերներով և կոթողներով իւրաքանչիւր նոր ըա, «Ապրի՛ս բարի ու հաւատարիմ ծառայ» կըսէ անոր։ Միտքը գործածող անձը իր չանքերուն փոխարէն միշտ կվարձատրուի. առանձնութեան մէջ դեռ քնկերութեան մէջ է. աքսորէ՛ զնա անապատ մը, բանտարկէ՛ զնա միայնակ, փոխանակ վիշտ ղգալու՝ փոխանակ օրերը բեռ մը եղած մաշելու՝ հատորներու ու դործիքներու միջոցաւ անցեալ օրերու և դարերու իմաստնոց հետ խորհրդակցելով, ի՛նչ հաճելի կերևայ աչքին այնտեղը. որ անոր մտքին վիճակէն և հետևաբար ճաշակէն զուրկ եղողին պատիժ է, մինչդեռ նա նոյն միջոցներէն զուրկ պալատի հետ չփոխեր։ Միտքն այնպէս կազմուած է, զոր մարդ իւր չանքովն ու ճիգովը կրնայ բարւոքել. այս բանը խրախուսելու է ամեն ոք. պէտք եղածը՝ հաստատ որոշում և անխոնջ աշխատութիւն է. փոխարինութիւնը՝ ստոյգ հաճոյքը լաւագոյն է. թո՛ղ նիւթականապէս չբաւոր ըլլայ. անդաստիարակ թագաւորէ աւելի օգտակար, դոհ և երանելի է. հակառակը՝ իմացական կարողութիւնները անմշակ ձգուած, օր ըստ օրէ կտկարանայ, գործի մէջ յաջողութեան հարկաւոր սուր ու յստակ տեսութիւնը չունենար. ընկերութեան մէջ չյառաջանար. հաճութեամբ լեցուն գրական աշխարհին դռներն իրեն դէմ փակուած կըլլան. քանի՛ տարիքն առնէ՝ անհետեւեթ, նեղսիրտ կըլլայ. կեանքն՝ համը կկորսնցունէ. բանաւոր էակի սահմանեալ փառաւոր նպատակէն անտեղեակ՝ թշուառ վախճան կունենայ. մէկ խօսքով՝ կտուժէ։ Արդ՝ ինչպէս որ ուտել, ննջել և մարմնամարզութիւն ընելու ենք, որ ուժովանք՝ զօրանանք, և որպէս զի կարողանանք ֆիզիդական պարտքերնիս կատարել, նոյնպէս՝ կարդալ, նկատողութիւն ընել և խորհելու ենք միշտ, որպէսզի իմացական կարողութիւններս զօրանայ և զարգանայ, ուրիշ խօսքով՝ մշակուի, որով կարողանանք մտաւորական պարտաւորութիւններս ըստ արժանւոյն կատարել և երջանիկ ըլլալ։ Ալէքսան Աստուածեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏԷՏԷԱՆ ՄԱՐԻՈՆ ՏԸԼՕՐՄԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ ԿԱՄ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԱՐՓԱՆՔ

Հեղինակ Լուծէն որ Մերթոյ

Երևելի հեղինակին բոլոր Եւրոպայի մէջ մեծ ընդունելութիւն գտած սոյն գործոյն հայերէն թարգմանութեան Ա. հատորը Պօլիս հասած ըլլալով՝ կը ծախուի Եէնի-Ջամի չիլինկիրլեր ճատէսի թիւ 8, Ս. Գ. և Եաղմաճեան դրատունը։ Գինն 2 ֆրանք։

Ամբողջ գործը 2 հատորէ պիտի բաղկանայ։

Ի Լ Ա Ն
ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

Ասաքիրի չահանէ նանը աղիզ իտա-
բէսինին թիւֆէնկհանէ տէյիրմէնինտէ
ֆիրուխթ օլունմաք իւզէրէ մէվճուտ
օլան քըրք պէշ պին քըյէ պէչինմի
նիւմէրօ տաքիքին պահասը եիւղիւք
քայիմէ եիւղ ղրուշա օլարաք վէչինէն
ախչ օլունմաք չարթիլէ պէհեր քը-
յէսի քըրք տէօրթ փարայա թալիպի
էօհտէսինտէ օլուպ քեանունը էվվէլը
րումինին պիրինճի չէհարշէնպիհ կիւնիւ
դարարը դաթիսի վէրիլէրէք ֆիրուխթ
օլունաճաղընտան՝ իչթիրասընա թալիպ
օլանլարըն եէվմի մէղքիւրտէ Տարը
Շուրայի ասքէրկէ կէլմէլէրի։

28 Թշրինի սանի 1876

Պապը Սէրասքէրի

—

Օն պիր լիպրալըզ ամէրիդան, Թօփ
իքի պին պէչ եիւզ, պէհեր Թօփու սէք-
սէն ղուրուշ։

Օն իքի լիպրալըզ ամէրիդան, Թօփ ի-
քի պին պէչ եիւզ, պէհեր Թօփու տօգ-
սան ղրուշ։

Ասաքիրի չահանէ էլպիսէ անպարընա
հէման Թէսլիմ օլունմագ վէ պահասը
մագպուզը վիրուտինտէ մէթալիք եանի
դահիմէ օլարագ պէր վէճհի վէչին վէ-
րիլմէկ իւզէրէ Սէլանիք էմվալինտէն
հավալէթէն Թէսվիյէ իտիլմէկ շուրութի
իլէ պալատէ մուրագդամ իքի գալէմ
պէչ պին Թօփ ամէրիգան ֆիյաթը մու-
րագդամէսի իլէ Թալիպի էօհտէսինտէ
օլուպ, քեանունի էվվէլը րումինին. ի-
քինճի փէնճչէնպիհ կիւնիւ գարարը գա-
թիսի վէրիլճէյինտէն, իթա իթմէյէ
Թալիպ օլանլարըն եէվմի մէղքիւրտէ
տարը շուրայի ասքէրկէ կէլմէլէրի։

30 Թքշրինի սանի 1876

Պապը Սէրասքէրի

—

ՌՆԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ եւ ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆ
Դասընթացներ մանկանց
կաթէ կտրելէն մինչև 7 տարեկան հասակը
Ի ՊԷՏՍ ՄԱՐՑ
Թաղէմանեաց Օր. փ. Գէոզէեան
Թէ ինչպէս պէտք է կերակրել, հագուեցընել, դաստիարակել մանուկը իւր այս եօթնամեայ ժամանակին մէջ, որմէ կախում ունի իւր բոլոր ապագայն. այս է ահա գրքուկիս նպատակը, որով և արժանի՝ իւրաքանչիւր մօր ձեռքը դնուելու։ 60 երեսէ կը բաղկանայ և կը ծախուի Եէնի-ճամի Զիլինկիրլէր ճատէսի Թիւ 8, Ս. Ղ. և Եազմաճեան գրատունը։
Գին 25 սանդիմ

—

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
ԴԱՍԱՐԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
Մաքուր և հաստ Թղթի վրայ գեղեցիկ տպագրեալ, կազմեալ, և 150 պատկեր պարունակող գեղեցիկ դասարան մ'է, մանր տղայոց ընթերցանութեան ուսման խիստ յարմար։ Հատը 40 փրայ է, և վարժարանաց համար 100 ին 10 գեղչ կըլլայ։ Կծախուի Կ. Պոլիս Սուլթան-Համամ Զարդարեան գործարանը, Թ. 14. և բոլոր գրավաճառաց քով։

Ս. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ
ԳԻՇԵՐՕԹԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՅԱՐՄԱՇ
Անցեալ օգոստ. ամսոյ 18րդ օրն վարժարանիս արձակուրդի օրերն աւարտեալ ըլլալով՝ աշակերտներն դարձած են և արդէն դասուց աւանդումն իսկ սկսուած է։

Այն ծնողաց կամ որբերու խնամակալ մարդասէր բարերարաց որ իրենց զաւակները կամ որբը վարժարանիս խնամոց յանձնել կուզեն կը յայտարարեմք Թէ՝

Ս. Ղեւոնդեանց դիշերօթեայ վարժարանս յառաջադէմ վարժարաններու մեթոտով կանոնաւորեալ խիստ բարեկարգ վարժարան մ'է։

Կ. Պոլսէն և այլ քաղաքներէ փոքր ինչ հեռաւորութիւնը Թէև ոմանց համար անհաճոյ Թուի, սակայն կերպ մը բարիքէ ծնողաց աչքէն և զբօսալից վայրերէ հեռի անփոփ և անզբաղ մտօք միայն ուսման պարապելու կողմանէ։

Ուսմանց տեսակներուն ամենը, նկարչութեան ամեն ճիւղերը և լեզուներէն երեք միայն, հայերէն, գաղղիերէն և տաճկերէն կաւանդուին, բայց ոչ բնաւ վեր ի վերոյ կամ Թերի։

Ամեն ուսանելի առարկայից համար, ընտիր և յաջողակ դասատուներ կան։

Աշակերտաց կեանքն և առողջութիւնը խնամով պահպանելու համար վարժարանս իւր մէջ յատկապէս մշտնջենաւոր բժիշկ կպահէ վկայեալ և յաջողակ, և բաւականաչափ դեղարան։

Աշակերտին տարեկան Թոշակն է 52 լիրա օսմանեան որոյ մէջ են, երթևեկութեանց Թղթատարութեանց և սովորական ապանէլեաց ծախքէն զատ, ուրիշ բոլոր ծախքերը։

Արձակուրդի կամ պարապոյ օրերը բոլոր տարին միայն մէկ ամիս է և ո՛չ բնաւ աւելի։

Միշտ բաց է և բաց պիտի մնայ վարժարանս. որ աստն որ ուզեն՝ ազատ են ծնողք կամ բարերարք իրենց զաւակները կամ սաները տալու։

Որոնք որ աշակերտ պիտի ղրկեն մեզ՝ պետք է կամ Պօլիս Փունդ լրագրոյ արտօնատէր մեծ. Համբարձում էֆ. Ալաճաճեանի հետ տեսնուին (Ալաճա–համամ Խանը Խալիլ Թիւ 19) և կամ հոս մեզի հետ Թղթակցին։

1876 սեպտ. 1
Ի վանս Ս. Ս. Աստուածածնի
յԱրմաշ

Խորհ եպիսկ.
Վ. Արմաշու

Հայերէն և գաղղիերէն լեզուաց
հմուտ վարժուհի մը պատրաստ է մայ-
րաքաղաքիս կամ գաւառաց վարժարա-
նաց մէկուն մէջ աշխատիլ։

Մեր գրասենեակէն կըտրուի աւելի
տեղեկութիւն։

ԱՌ ԱՐԵԳԱԿՆ

ՄԵԾ ՏՈՒՆ ԴԵՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԴԵՂՕՐԷԻՑ
Վ. ԾԱՆՆԻ
Բերա Մեծ փողոց Ադամամի թիւ 77
ԵՒ
Կ. Պոլիս կամուրջի հրապարակը թիւ 1—2

Եւրոպիոյ առաջին գործարանաց հետ յա-
րաբերութեամբ կապուած, և իւր դեղորեից
ընտրութեամբն և գնոց չափաւորութեամբ հըռ-
չակուած։

Միակ մթերանոց անուանի Հ. Նէսթլէ քի-
միագէտին չինած ՃՆ ԼԱՓՆԷՆ, որոյ փրկիչ ոյժ

տղայոց, տկար կազմ ունեցող և հիւանդութեանէ ապաքինելոց միակ անդադար ուտելիքէն համայն Եւրոպիոյ մէջ ընդունուած և ամեն զբօսխաւոր բժշկաց հաւանութիւնն ստացած։

Հոն կը գտնուի նաև.

Քոաֆա (մատակի խմորեալ կաթ) որ մեծ համբաւ ունի Եւրոպիոյ մէջ և չատ կը փնտրուի։

Սէլֆին փը Քինին, զուտ և մաքուր, ԲէլԹիէ, Տիւպօսք, ժօպէթ և Էվանս Լէդէ ճարտար քիմիագէտներէն պատրաստուած։

Զկան Ճարպ, զուտ, Քրիսթիանայի Բէթէր Մէլլերի գործարանէն եկած։

Եղերդէ (հինտիպա) խոհոյթ, Լուտվիկսպուրկի Հ. Ֆրանք գործարանէն եկած ստամոքսի ուժ տուող և ախորժակ բացող, որ հասարակ խահուէյի հետ խառնելով՝ գինը մեծապէս կիջեցնէ՝ առանց հաճի ու հոտը փոխելու։

Աբօէնապական սոսոյց ամեն ժամու մէջ։

Տէ-Ժէնէ Ջոյ, մաղերու անվրիպելի ներկ։

PILULES HOLLOWAY
ԴԵՂԱՀԱՏԻՑ ՀՈԼԼՕՈՒԷԻ
Լեարդի, ստամոքսի, և աղիքներու ամեն տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր է սոյն դեղահատը, նաև ղպային տկարութեան, ուժաթափութեան և տխրութեան համար. կը ջնջէ և անհետ կընէ ամեն տեսակ անչափաւորութեանց հետքերը։ Սրտի և երիկամանց վրայ օգտակար ազդեցութիւն մ'ունի. արիւնը մաքրելով նոցա խանգարեալ վիճակը կը կանոնաւորէ, և գրգռելով կենսական գործարանները կը զօրացնէ։ Իւր դեղական մեծ ազդեցութեամբը սրտախառնութիւն, կուժուութիւն, մաղձային հիւանդութիւններ, որովայնի մէջ լեցուած կազեր, գլխի ցաւեր կը վանէ. մարսողութիւնը կը չափաւորի, և մարմինը մաքրութեամբ բոլոր այն աղտեղութիւններէ՝ որ շատ անգամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնապատճառ կըլլան, առողջ, ուժեղ, և բնական դիրքը կզգեցնու։

ONGUENT HOLLOWAY
ՍՊԵՂԱՆԻ ՀՈԼՕՈՒԷԻ
Մորթային հիւանդութիւնք և վերք բուժելու մասին ունեցած պալատական յատկութեանցը չհաւասարիր բնաւ ուրիշ դեղ մը. հին կամ նոր Թունաւոր վերքեր, ուռեցք, քաղցկեղ (չիրփէնչէ), սրունկից և ստեանց վերքեր կամ բոլորովին կանցնին և կամ կլաւանան. օգտակար է նաև հարբուխի, հաղի, սրտի բարտխման, մանաւանդ օդացաւ (եէչ) ըսուած հիւանդութեան։ Իւր կազդուրիչ և ազդեցութեամբը խոյլ (սըրաճա) հիւանդութեան ապականիչ զօրութիւնը ի՛նչ աստիճան որ ըլլայ՝ կը դիմագրաւէ։

Այս դեղերուն գործածութեան եղանակը նշանակուած է իւրաքանչիւր տուփի վրայ, որ կը գտնուի ամեն դեղավաճառներու քով, և մասնաւորապէս Պահեստ–գափու Թաչ խանի կողմերը Պ. Գասապեանի դեղարանը՝ Նօ. 7՝ կը ծախուի։

Աւելի առնել ուզողը կը հրաւիրուի առ հեղինակն տոքթոր Հոլլօուէ ի Լոնտոն Օքըսֆորտ փողոց Թիւ 533։

ՊԱՅՄԱՆՔ ՓՈԽԱՆՑԻ
1.—Փունջը ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակուի։
2.—Տարեկան բաժանորդագինն է միայն չորս արծաթ մէճիտ՝ կանխիկ վճարելի Թէ՛ մայրաքաղաքիս և իւր արուարձանաց և Թէ գաւառաց համար։
3.—Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ կընդունուի։
4.—Տեղական ու գաւառական Թղթատարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ։
5.—Հատը 40 փարայ է, և կը գտնուի ամեն Հայ գրավաճառաց խանութներէը և ձեռքէ ծախողներու քով։
6.—Ծանուցման տողը 3 ղրուշ է մէկ անգամի համար։ Աւելի աժան կըլլայ աւելի անգամներու համար։
7.—Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Տնօրէն–Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան, Կ. Պոլիս Ալաճա–Համամ Խալիլ խան միջին յարկ Թիւ 19։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Բիզա փաշա խան Թիւ 3